

ÖSSZEFOGLALÓ/ABSTRACT

Felsőoktatási expanzió

RÉGI, ÚJ FELSŐOKTATÁSI EXPANZIÓ

POLÓNYI ISTVÁN – EGYETEMI TANÁR, DE BTK

A tanulmány először végigveszi a felsőoktatás 20. század közepi tömegesedésének okait; a közgazdasági, a demográfiai okokat, a posztindusztrializációt, a demokratizálódást, a szputnyik-sokkot, a szociológiai okokat és a politológiai magyarázatokat.

Majd megvizsgálja, hogy mára mi változott meg ezek közül. Némileg változtak a közgazdasági megközelítések. Jelentősen módosultak a fejlett világ demográfiai folyamatai, csökkent és stagnál a felsőoktatás hagyományos merítési bázisa, azonban a fejlődő világban továbbra is emelkedik a felsőoktatás-korú népesség, a felsőoktatás iránti kereslet, s ennek nyomán a felsőoktatásban tanulni vágyók mobilitása. A fejlett világ felsőoktatása kommercializálódik és diverzifikálódik. A felsőoktatás szociológiai mozgatórugói változatlanok, a kiszélesedő középosztály tagjai gyermekeik társadalmi helyzetének újratermelését a magasabb iskolai végzettségben látják, ami a felsőoktatás expanzióját fenntartja.

Emellett intézményi tényezők is érvényesülnek, a felsőoktatási intézményrendszer önmozgása alapvető tényezője a folytatódó expanciónak.

A ráfordítások viszont nem tartanak lépést a felsőoktatási létszámnövekedéssel, sőt a közösségi források stagnálnak, s a ráfordítás legfeljebb az egyéni hozzájárulásból növekszik lassan.

KULCSSZAVAK: FELSŐOKTATÁS, TÖMEGESEDÉS, DEMOGRAFIA, SZOCIOLÓGIA, FINANSZÍROZÁS

EXPANZIÓ – HATÁROK NÉLKÜL

HRUBOS ILDIKÓ – PROF. EMER., BCE

A felsőoktatási expanzió a 21. század második évtizedében nem áll meg, nem is lassul le, hanem új színtereken valósul meg. Először is szó szerint más színterekre terjed ki. Ezek az ún. feltörekvő országok (BRICS), továbbá a mediterrán arab térség, és néhány fekete-afrikai ország, amelyek ugyancsak nagy ambícióval gyorsítják fel a fejlesztéseket. A fejlett országok belépnek az expanzió tömegességen túli szakaszába, az általánosság váláshoz vezető átmenetbe. Mindez új képzési területek és formák előretörésével valósul meg: fokozatot nem adó programok, szakirányú továbbképzés, nem tipikus életkorban folytatott tanulás, a munka melletti képzés, vagy a második, harmadik stb. fokozat, szakma megszerzése. Nagy kérdés, hogy mely intézmények vállalják a feladatot, illetve melyek fogják sikeresen állni a versenyt ebben a játszmaiban (együttműködés az iparral, teljes

mértékben ipari környezetben zajló képzések, e-learning, nyitott képzési programok, a felsőoktatási intézmények falainak már többször megjósolt „leomlása”).

KULCSSZAVAK: A FELSŐOKTATÁS ÁLTALÁNOSSÁ VÁLÁSA, FELTÖREKVŐ ORSZÁGOK, NYITOTT HOZZÁFÉRÉSŰ ONLINE PROGRAMOK, KUTATÓEGYETEMEK, TÖMEGEGYETEMEK

A MAGYAR FELSŐOKTATÁS TÖMEGESEDÉSÉNEK ÉVSZÁZADA

NAGY PÉTER TIBOR – EGYETEMI TANÁR, WJLF/ ELTE TÁTK OITK

A tanulmány a magyar felsőoktatás diáklétszámának mennyiségi növekedését mutatja be az 1800-as évek végétől a 20. század végéig. Először a vizsgálat módszertani problémáit, lehetőségeit ismerteti. Majd elemzi a növekedés és a növekedéshiány okait (a nők felsőoktatásba kerülése, a numerus clausus, az iskolaszervezet, a terciér szektorban dolgozók gyerekei, a diplomaszerezés időbeli kitolódása, a főiskolai szint kiterjedése).

KULCSSZAVAK: HALLGATÓLÉTSZÁM-NÖVEKEDÉS, A NÖVEKEDÉS ÉS A NÖVEKEDÉSHIÁNY OKAI, NUMERUS CLAUSUS, NŐK FELSŐOKTATÁSBA KERÜLÉSE, EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI SZINT

AZ EXPANZIÓ VÉGE?

HÍVES TAMÁS – TUDOMÁNYOS MUNKATÁRS, OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET

KOZMA TAMÁS – PROF. EMER., DE

A felsőoktatás expanzió egyike a sokat vitatott kérdéseknek ma Magyarországon. A hivatalos álláspont szerint a felsőoktatási hálózatot racionalizálni kell a demográfiai hullámvölgy miatt. Ha bekövetkezik a csökkentés, akkor – az egyetemek álláspontja szerint – emelni kell a bejutás szintjét, hogy elkerüljük az újabb tömegesedést. A tanulmány szerzői szerint a) a vitatkozó felek különböző értelemben használják az „expanzió” kifejezést, és ezzel akadályozzák egymás álláspontjának megértését; b) a jelenlegi adatok még nem bizonyítják, hogy a demográfia hatással volna a felsőoktatási jelentkezésekre; sőt, a nappali tagozatra jelentkezők száma a közelmúltig még emelkedett is (miközben a részidős képzésekre jelentkezők száma csökkent); a felsőoktatás iránti társadalmi igény (a hallgatók aránya vonatkozó korcsoportban) még mindig igen erős. A szerzők a felsőoktatás fejlesztésének innovatív stratégiáit ajánlják a további demográfiai csökkenés idejére.

KULCSSZAVAK: FELSŐOKTATÁSI POLITIKA, OKTATÁSDEMOGRAFIA, EXPANZIÓ, FELSŐOKTATÁSI STRATÉGIA

FELNŐTTKÉPZÉS A FELSŐOKTATÁSBAN

FARKAS ÉVA – EGYETEMI DOCENS, SZTE JGYPK

A felnőttképzési törvény alapján felnőttképzésen az iskolarendszeren kívüli szakmai, nyelvi és általános képzéseket értjük, ami a felsőoktatás tekintetében egy meglehetősen szűk értelmezési keretet ad, amelybe a felsőoktatási intézmények – jellemzően továbbképzési intézetei – által folytatott OKJ-s, vállalati, nyelvi, informatikai képzések tartoznak. Tágabb értelemben a felnőttképzéshez sorolható minden olyan képzés, amit felnőtt hallgató (a felsőoktatási intézménnyel hallgatói jogviszonyban) vesz igénybe. Ide sorolhatjuk a részidős első diplomás képzést, a szakirányú továbbképzést, az újabb diplomás képzéseket.

A 2000-es évektől kezdődően mindkét szintér egyre erőteljesebben volt jelen a felsőoktatási intézmények életében. A 2011. évi felsőoktatási és a 2013. évi felnőttképzési törvény

azonban új szabályozást hozott mindkét területen. Az új regulák alapján a felsőoktatási felnőttképzés 2000-es évek elején elindult expanziója mára jelentősen visszaesett.

A hatályos jogi szabályozás alapján a „két típusú” felsőoktatási felnőttképzés külön értelmezést és vizsgálatot igényel, ezért tanulmányomban is megkülönböztetve elemzem a címben megjelölt téma szűkebb és tágabb kontextusát.

KULCSSZAVAK: FELŐOKTATÁS, FELNŐTTKÉPZÉS, FELNŐTT HALLGATÓ, RÉSZIDŐS KÉPZÉS, ISKOLARENDSZEREN KÍVÜLI KÉPZÉS

A TÖMEGESEDÉS ÉS A HAZAI INTÉZMÉNYI MENEDZSMENT SZABÓ TIBOR – FŐTITKÁR, EGYETEMI ADJUNKTUS, BME

A tanulmány azt vizsgálja, hogy Magyarországon az állami egyetemekre hogyan hatott a tömegesedés, milyen megfontolások alapján és mi változott a finanszírozásban, valamint a menedzsmentben. A vizsgálatok azt mutatják, hogy az elvetélt piacosítási kísérletek után a honi állami felsőoktatás lassan visszatér a „piaci szocializmus” elveihez és gyakorlatához. A bürokratikus koordináció erősödése okának hátterében elsősorban a piacgazdaság eszményének (felsőoktatási) tagadása áll, ezzel együtt egyértelmű, hogy a szereplők mindegyike sokkal alkalmasabb az egyszerűbb, tekintélyelvű menedzsment-elvek és technikák alkalmazására és elfogadására, mint a bonyolult, kifinomult – elsősorban a profitorientált szervezeteknél alkalmazott – módszerekre. A cikk bemutatja, hogy a félig hivatalként, félig egyesületként működő egyetemet még „hivatalibbá” tévő modell jellegzetes képviselője a kancellár. A kancellári rendszer bevezetésével ugyanakkor új hatékonysági problémák keletkeznek.

KULCSSZAVAK: FELŐOKTATÁS, TÖMEGESEDÉS, FINANSZÍROZÁS ÉS MENEDZSMENT, KANCELLÁR, PIACI SZOCIALIZMUS

The Expansion of Higher Education

ISTVÁN POLÓNYI: OLD AND NEW EXPANSION OF HIGHER EDUCATION

The Study first looks at the reasons for the existence of mass higher education in the mid- twentieth century: economic and demographic reasons, the development of a post-industrial economy, democratization, the Sputnik 'shock', sociological reasons and ones related to political science.

Next, the author examines what has changed these in the 21st century – slight alterations in economic approach, notable changes in demographic processes occurring in the developed world, a lessening of the traditional immersion base had by higher education. In contrast, the developing world is continuing to increase the numbers of the relevant age population taking up higher education; and there is a growing demand for higher education and increased mobility for students in higher education. Also, higher education in the developed world has become more commercialized and diversified.

Higher education sociological drivers remain unchanged. Members of the expanded middle class ensure reproduction of the social situation in which their children go on to higher education, which phenomena maintains the expansion of higher education.

In addition, institutional factors are operative here. Higher education institutions are self-motion systems – which is an essential factor when it comes to continuing expansion.

The expenses, however, are not keeping pace with this growth in the number of students going into higher education – while public resources are stagnating, funds solely coming from individual contributions are (slowly) increasing.

KEY WORDS: HIGHER EDUCATION, DEMOGRAPHIC, MASSIFICATION, SOCIOLOGY, FUNDING

ILDIKÓ HRUBOS: EXPANSION – WITHOUT BORDERS

The expansion of higher education is not stopping in the second decade of the 21st century; indeed, it isn't even slowing down – it is occurring in new areas, too. First of all, it is literally spreading into other places: the co-called emerging countries (BRICS), also the Mediterranean Arabic region, and some Sub-Saharan African countries, which are accelerating their development projects with great determination. Developed countries are entering the phase of expansion beyond massification, that is, experiencing a transition from elite to mass to, now, a universal system. All of this is materializing itself via the gaining of ground by new training areas and formats: programs which do not provide degrees, specialized further education, re-entry into education at non-typical ages, education while working, or the acquirement of a second, third etc. degree or profession. The great question is: which institutions will undertake this task and which will show themselves as

competitive here (cooperation with industry, training programs occurring entirely within an industrial environment, e-learning, open online programs, the “collapsing” of the walls of higher education institutions – which has been predicted several times)?

KEY WORDS: UNIVERSAL HIGHER EDUCATION, EMERGING COUNTRIES, OPEN ACCESS ONLINE PROGRAMS, RESEARCH UNIVERSITIES, MASS UNIVERSITIES

PÉTER TIBOR NAGY: THE CENTURY OF THE MASSIFICATION OF HUNGARIAN HIGHER EDUCATION

This study looks at the quantitative increase in the number of Hungarian higher education students from the late 1800s until the end of 20th century. The first part of the study covers outlined methodological problems and possibilities; after this, the author analyzes the reasons for the increase and, also, for reductions (women entering higher education, the numerus clausus, the school structure, tertiary sector workers’ children’s requirements, postponing the time of higher education graduation, the level reached via college attendance).

KEY WORDS: STUDENT POPULATION GROWTH, CAUSES OF GROWTH AND GROWTH DEFICIENCY, NUMERUS CLAUSUS, WOMEN ENTERING HIGHER EDUCATION, COLLEGE AND UNIVERSITY LEVEL

TAMAS HÍVES, TAMAS KOZMA: THE END OF EXPANSION?

Higher education expansion is one of the most hotly-debated policy questions in Hungary today. According to the government, the higher education system has to shrink because of the present and up-and-coming demographic wave crest; and if the system shrinks (according to the universities) standards for access will have to be raised so to avoid mass higher education in the future. The authors of the present paper argue that a) the debating parties are using the concept ‘expansion’ with various meanings, and cannot therefore entirely understand each other; b) according to present data, demographics are not yet influencing the fact of persons’ accessing higher education - the number of full time applications is still rising (while figures for part-time applicants show a decline), and social demand for higher education access and studies (applicant percentage for the relevant age group) is still intense. Innovative strategies are then recommended relating to higher education developments to thereby save the system and its institutions in an age of further demographic decline.

KEY WORDS: POLICY OF HIGHER EDUCATION, EXPANSION, DEMOGRAPHICS OF SCHOOLING, STRATEGIES FOR HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT

ÉVA FARKAS: ADULT TRAINING IN HIGHER EDUCATION

According to the Act on Adult Education, higher education is to be interpreted as general, language or vocational education conducted outside the school system, which, at this level, provides a somewhat narrow scope of action, since higher educational institutions – mainly via their institutions that provide further training – conduct training courses listed in the national qualifications register as well as corporate, language and information technology courses. In a wider sense, all types of training course may be classified as adult educational courses, which adult students, who have a legal relationship and legal ties with such institutions, attend in most cases on a part-time basis. Such types of course are part-time courses for a first degree, while there are special further training courses and various other courses for other sorts of degree.

As of the 2000s, both of these training areas have been ever more dominantly present in higher educational institutions. The Act on National Higher Education of 2011 and the Act on Adult Education of 2013, however, brought new regulations into both areas. As a result of these new regulations, the expansion in adult training at higher educational institutions that had begun at the beginning of the 2000s has seen a significant decline in recent years.

On the basis of existing legal regulations, the “dual type” adult training in higher education requires separate interpretations and, also, testing. In my study, I shall examine the features and tendencies had by this “dual type” of adult training within higher education.

KEY WORDS: HIGHER EDUCATION, ADULT TRAINING, ADULT STUDENT, PART-TIME EDUCATION, EDUCATION AND TRAINING OUTSIDE THE SCHOOL SYSTEM

TIBOR SZABÓ: MASSIFICATION AND INSTITUTIONAL MANAGEMENT IN HUNGARIAN HIGHER EDUCATION

This article examines how massification has affected state universities in Hungary, which has led to changes in both funding and management. Studies show that after the (now apparently dead) attempts to make moves towards market principles, Hungarian state-funded higher education is slowly moving back to the principles and practices of market socialism; and the primary reason behind the strengthening of bureaucratic coordination is negation of the idea of the market economy regarding higher education. Furthermore, it is clear that all affected parties are better able to manoeuvre via both application and acceptance of simpler, top-down management principles and techniques than if they had to utilise the more complex and sophisticated ones that are being applied in relation to profit-oriented organizations. This article shows that the distinctive representative of a model making a university - which operates partly as an office, partly as an association - more bureaucratic is the figure of the chancellor. However, new efficiency-related problems have arisen with the introduction of the chancellor system.

KEY WORDS: HIGHER EDUCATION, MASSIFICATION, FUNDING AND MANAGEMENT, CHANCELLOR, MARKET SOCIALISM